

Dewastacja polskiego Sądu Najwyższego oraz niezależności sądownictwa: opis obecnej sytuacji

**Maria Ejchart-Dubois, Sylwia Gregorczyk-Abram,
Paulina Kieszowska-Knapik, Michał Wawrykiewicz**

W dniu 2 lipca 2018 roku Komisja Europejska (KE) wszczęła na gruncie art. 258 Traktatu o Unii Europejskiej postępowanie naruszeniowe w związku z ustawą o Sądzie Najwyższym (SN). Rządowi Rzeczypospolitej Polskiej wyznaczono 30-dniowy termin na **usunięcie naruszeń** Traktatu poprzez wstrzymanie procesu usuwania sędziów Sądu Najwyższego, w tym Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego przed upływem jej konstytucyjnej, sześciolatniej kadencji.

Od 2 lipca Rząd RP nie podjął żadnych działań w celu zmiany ustawy o Sądzie Najwyższym stosownie do wezwań Komisji Europejskiej. Wręcz przeciwnie: rozpoczął się i będzie przyspieszać proces dewastacji Sądu Najwyższego, ponieważ:

- sędziowie mający powyżej 65 lat usuwani są z zajmowanych stanowisk;
- nowe ustawy zostały uchwalone w trybie ekspresowym; mają one na celu obsadzenie Sądu Najwyższego sędziami przychylnymi rządowi oraz jak najszybszą wymianę Pierwszej Prezes, dając jednocześnie bardzo ograniczone lub wręcz zerowe możliwości oceny rangi i do robku usuwanych sędziów.

Usuwanie sędziów Sądu Najwyższego

Kalendarz wydarzeń:

- W dniu 2 lipca Małgorzata Gersdorf wyznaczyła sędziego Józefa Iwulskiego na zastępcę na wypadek swojej nieobecności (co mogłoby wynikać np. z niewpuszczenia prof. Gersdorf do budynku Sądu). Prezydent Andrzej Duda nie znalazł sędziego Sądu Najwyższego gotowego do pełnienia

funkcji tymczasowego zastępcy Pierwszej Prezes, uznał więc sędziego Iwulskiego za „pełniącego obowiązki Pierwszego Prezesa”. Rozpoczął się publiczny „ping-pong”, w którym Prezydent utrzymuje, że Prezes Gersdorf utraciła stanowisko, a Prezes Gersdorf zapewnia, że jej kadencję określa Konstytucja.

- W dniach 3–4 lipca przed budynkiem SN w Warszawie odbywały się demonstracje poparcia dla sędziów SN. Prezes Małgorzata Gersdorf przyszła do pracy 4 lipca w towarzystwie tysięcy obywateli, którzy pojawili się tam, aby ją wspierać.
- W dniu 5 lipca prezydent Andrzej Duda rozpoczął proces informowania sędziów SN, którzy ukończyli 65. rok życia, że przeszli oni w stan spoczynku. Pisma tej treści zostały rozesłane do sędziów, którzy nie zwrócili się do Prezydenta z wnioskiem o przedłużenie ich kadencji. Sędziowie nie wystosowali takiego wniosku, ponieważ są zdania, że ich kadencja podlega ochronie konstytucyjnej, co oznacza, że nie może ona zostać skrócona mocą zwykłej ustawy, zgodnie z art. 2 i art. 180 ust. 1 Konstytucji. „Pisma” wysłane przez Prezydenta nie miały nawet wymaganej formy prawnej oraz nie zostały kontrasygnowane przez Premiera, jak wymaga tego Konstytucja dla czynności dokonywanych przez Prezydenta (za wyjątkiem określonych czynności przewidzianych w Konstytucji). Pisma nie mają mocy prawnej, ale ustawa nie przewiduje trybu, w jakim sędziowie mogliby wnieść odwołanie od tego oczywistego naruszenia Konstytucji. Do chwili obecnej **14 sędziów** Sądu Najwyższego otrzymało takie pismo i uznaje się, że przeszli oni w stan spoczynku. Zarówno Izba Karna, jak i Izba Cywilna Sądu Najwyższego utraciły jedną trzecią składu, co ogranicza prawo obywateli do szybkiego i rzetelnego procesu.
- W dniu 12 lipca nowa, niekonstytucyjna Krajowa Rada Sądownictwa (KRS) oceniła sędziów, którzy w taki czy inny sposób wyrazili chęć dalszego orzekania w Sądzie Najwyższym. Zgromadzenie ogólne sędziów KRS odbyło się za zamkniętymi drzwiami. **Zaledwie 5 z 12** poddanych ocenie sędziów uzyskało opinię pozytywną. Obecnie, na mocy ustawy o Sądzie Najwyższym, Prezydent zadecyduje, czy przedłużyć ich kadencję. Opinie negatywne wydane przez KRS miały wadliwą formę prawną i nie przysługują od nich odwołanie. Nie przedstawiono również żadnego uzasadnienia opinii negatywnych, nawet opinii wydanych w odniesieniu do najbardziej szanowanych sędziów. W chwili obecnej sędziowie przygotowują odwołania od wydanych niezgodnie z prawem opinii KRS, pomimo braku prawa do wniesienia odwołania od tych decyzji. Do Sądu Najwyższego wpłynęły już trzy odwołania. Jest wielce prawdopodobne, że dalsze odwołania zostaną wniesione do Sądu Najwyższego lub do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETS).
- Małgorzata Gersdorf podtrzymuje, że jest nadal Pierwszym Prezesem Sądu Najwyższego.

Wybór nowych sędziów przez upolitycznioną Krajową Radę Sądownictwa

- W dniu 29 czerwca prezydent Andrzej Duda ogłosił konkurs na obsadzenie **44 wakatów sędziowskich w Sądzie Najwyższym**, głównie w nowo utworzonych izbach politycznych: Dyscyplinarnej i Spraw Publicznych.
- Zgodnie z publicznymi ogłoszeniami wydanymi przez stowarzyszenia zrzeszające sędziów sądów powszechnych (np. Iustitia), sędziowie sądów powszechnych mieli rozważyć masowe zgłaszanie wniosków o mianowanie ich na stanowiska w Sądzie Najwyższym; w ten sposób doszłoby do zakwestionowania ustawy o Sądzie Najwyższym w ramach indywidualnych odwołań od decyzji KRS, odmawiających rekomendowania ich kandydatur Prezydentowi. Dałoby to również ETS czas na ocenę polskiego przypadku, zanim Sąd Najwyższy zostanie upolityczniony.
- W celu obsadzenia składu Sądu Najwyższego sędziami przychylnymi władzy, zanim ETS będzie miał okazję przeanalizować ustawę o Sądzie Najwyższym, oraz w celu osiągnięcia politycznego

faktu dokonanego, 12 lipca przedstawiono Sejmowi do rozpatrzenia piątą w tej kadencji nowelizację ustawy o SN oraz kilka innych ustaw („Nowelizacja”). Nowelizacja wzmacnia możliwość wywierania politycznego wpływu na sędziów na kilka różnych sposobów.

Nowelizacja

Nowelizacja, oficjalnie nazywana ustawą zmieniającą ustawę prawo o prokuraturze oraz inne ustawy w celu ukrycia przed opinią publiczną jej rzeczywistej treści, przeszła przez Sejm w nadzwyczaj ekspresowym tempie. Podczas prac sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka posłom opozycji dano 30 sekund na zadawanie pytań i proponowanie zmian. Nowelizacja została przyjęta 20 lipca, bez odbycia debaty sejmowej w sprawie zmian.

Nowelizacja jest sprzeczna z wezwaniem Komisji Europejskiej, określonym w jej stanowisku wszczynającym procedurę na podstawie art. 258 [Traktatu]. Nowelizacja wprowadza następujące zmiany:

- I. Nowy Pierwszy Prezes SN może zostać mianowany przez Prezydenta w momencie obsadzenia dwóch trzecich liczby ustawowych stanowisk sędziów SN. Obniża to próg z aktualnej liczby ze 110 sędziów do 80. **Zmiana ta została wprowadzona w celu przyśpieszenia wymuszonej i niezgodnej z prawem wymiany Pierwszej Prezes Małgorzaty Gersdorf.**
- II. Każdy z kandydatów może ubiegać się jednocześnie o dwa stanowiska w dowolnych sądach powszechnych, jednak nie dotyczy to wniosków o przyjęcie na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego lub sądu administracyjnego. Sędziowie nie mogą również jednocześnie ubiegać się o stanowisko sędziego sądu powszechnego i SN, NSA lub sądu administracyjnego. Kandydaci, którzy w momencie wejścia w życie Nowelizacji otrzymają dwa nierozstrzygnięte wnioski, będą mieli 14 dni na decyzję, czy chcą ubiegać się o stanowisko sędziego sądu powszechnego, czy też SN/NSA/sądu administracyjnego. Jeżeli nie dokonają takiego wyboru, wniosek o posadę sędziego sądu powszechnego będzie wybrany automatycznie, a drugi wniosek zostanie uznany za wycofany. **Zmianę wprowadzono chcąc zniechęcić kandydatów do ubiegania się o posadę sędziego SN i NSA, aby o stanowiska te ubiegali się wyłącznie kandydaci popierani przez rząd.**
- III. Liczba spraw, które każdy kandydat na stanowisko sędziego sądu powszechnego, Sądu Najwyższego lub Naczelnego Sądu Administracyjnego jest zobowiązany przedstawić do oceny, zostanie obniżona o połowę, ze 100 do 50. Obecnie obowiązuje zasada, iż wszelkie wyroki wydane przez kandydata w okresie trzech lat poprzedzających złożenie wniosku, które zostały zmienione lub unieważnione w wyniku apelacji, muszą zostać przeanalizowane w ramach procedury oceny – zgodnie z Nowelizacją, zasada ta zostanie zmieniona poprzez skrócenie tego okresu do dwóch lat. **Zmiany te łagodzą wymogi stawiane kandydatom na stanowiska sędziowskie, co ma umożliwić mianowanie kandydatów bez odpowiednich kwalifikacji.**
- IV. Oceniając kandydatów na stanowiska sędziowskie, zespół członków KRS dokonujący ich oceny i rekomendujący kandydatów do pełnego składu KRS, który podejmuje uchwałę o przedstawieniu rekomendowanych kandydatów Prezydentowi, może przedstawić pełnemu składowi KRS listę rekomendowanych kandydatów **bez potrzeby analizowania dokumentów dotyczących kandydatów**, jeżeli wymagane dokumenty nie zostały przedstawione. **Zmiana ta pozwoli KRS uniknąć oceniania kwalifikacji nowych sędziów Sądu Najwyższego oraz przyśpieszy obsadzanie SN sędziami z naboru politycznego.**

- V. W przypadku podjęcia przez KRS uchwały przedstawiającej Prezydentowi niektórych kandydatów na stanowisko sędziowskie i odmawiającej zarekomendowania pozostałych kandydatów, jeżeli jeden z tych niezarekomendowanych sędziów odwoła się od decyzji KRS, **odwołanie takie nie wstrzyma uprawomocnienia się uchwały w zakresie, w jakim KRS przedstawiła wybranych kandydatów Prezydentowi.**

Oznacza to, że żaden kandydat, którego KRS nie zarekomenduje, nie będzie miał szansy na powołanie na stanowisko, nawet gdy wniesie odwołanie od decyzji KRS i wygra takie odwołanie. Zanim będzie mogło zostać wydane orzeczenie w sprawie odwołania, Prezydentowi zostaną przedstawione ostateczne rekomendacje, a Prezydent najprawdopodobniej powoła na stanowisko sędziowskie osobę spośród kandydatów, którzy zostali mu przedstawieni przez KRS.

Przepis dodatkowo stwierdza, że jeżeli odrzucony kandydat wygra odwołanie, jego kandydatura będzie mogła zostać rozważona w dowolnym, prowadzonym w danym momencie postępowaniu o powołanie na dowolne stanowisko sędziowskie.

Zmiany te zostały wprowadzone po to, aby rząd mógł szybciej obsadzić SN swoimi nominatami oraz aby uniemożliwić sędziom sądów powszechnych skuteczne blokowanie procedury. Zmiany są niekonstytucyjne, gdyż wprost naruszają art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji. Oznaczają one również, że nielegalnie wybrani sędziowie utrzymają swoje stanowiska nawet wówczas, gdy sąd stwierdzi, że doszło do naruszenia procedury.

- VI. Jeżeli wniosek o powołanie na stanowisko sędziowskie nie spełni wymogów określonych w ustawie o KRS lub wymogów formalnych albo zostanie złożony po wyznaczonym terminie, KRS będzie mogła odrzucić taki wniosek bez jego rozpatrywania. Nie przysługuje prawo odwołania od decyzji o odrzuceniu wniosku w oparciu o takie przesłanki.

Zmiany te zostały wprowadzone, aby rząd mógł szybciej obsadzić SN swoimi nominatami oraz aby uniemożliwić sędziom sądów powszechnych skuteczne blokowanie procedury. Zmiany te są niekonstytucyjne, gdyż wprost naruszają art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji.

- VII. KRS będzie mogła odrzucić apelacje od własnych uchwał, które zostaną wniesione po upływie określonego okresu, nie będą spełniać wymogów formalnych lub będą niedopuszczalne z „innych przyczyn”. Brak prawa do odwołania od decyzji o odrzuceniu apelacji na podstawie takich przesłanek.

Zmiany te zostały wprowadzone, aby rząd mógł szybciej obsadzić SN swoimi nominatami oraz aby uniemożliwić sędziom sądów powszechnych skuteczne blokowanie procedury. Zmiany te są niekonstytucyjne, gdyż wprost naruszają art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji.

- VIII. Zmiany w procedurze powoływania sędziów SN wprowadzone przez Nowelizację wejdą w życie w **dniu następującym po dniu publikacji Nowelizacji.**

- IX. Zmiany w procedurze powoływania sędziów SN wprowadzone przez Nowelizację wpłyną na postępowania toczące się w momencie wejścia w życie Nowelizacji.

Rozwiązania opisane w pkt. VIII (a także w punkcie IX) są niekonstytucyjne z dwóch powodów. Po pierwsze, ustawa, która wprowadza istotne zmiany nie będzie miała *vacatio legis*. Po drugie, zmiany wpłyną na postępowania toczące się w momencie wejścia w życie Nowelizacji.

Przykładowo oznacza to, że uchwały KRS w sprawie odmowy rekomendacji Prezydentowi określonego kandydata na stanowisko sędziowskie, od których zostanie wniesione odwołanie przed wejściem w życie Nowelizacji i które z tego powodu do tego momentu nie zdążą się uprawomocnić, staną się prawomocne w zakresie, w jakim uchwały KRS przedstawi Prezydentowi wybranych kandydatów na stanowiska sędziowskie.

Nosi to znamiona niekonstytucyjnej ingerencji w skutki czynności proceduralnej (odwołania), dokonanej przed wejściem w życie Nowelizacji.

- X.** W odniesieniu do sądów powszechnych Nowelizacja znosi wymóg obecności co najmniej połowy ustawowej liczby sędziów podczas zgromadzenia ogólnego sędziów lub przedstawicieli sędziów w celu ważnego podjęcia uchwał. Pozwoli to politycznie umotywowanej mniejszości na głosowanie w imieniu większości. Powołani z politycznego nadania prezesa sądów już rozpoczęli manipulowanie datami zgromadzeń ogólnych poprzez zmienianie ich terminów w ostatniej chwili.
- XI.** W przypadku gdy dwóch kandydatów uzyska taką samą liczbę głosów podczas wyborów do zgromadzenia ogólnego przedstawicieli sędziów (w sądach rejonowych lub apelacyjnych, w których jest zbyt wielu sędziów, zgromadzenie ogólne wszystkich sędziów sądu rejonowego lub odwoławczego jest zastępowane przez zgromadzenie przedstawicieli sędziów), wygra kandydat z najdłuższym stażem. Zmiana ta jeszcze bardziej ogranicza zakres samorządności sędziowskiej.
- XII.** Sędzia, którego zakres pracy i obowiązków został zmieniony przez prezesa sądu, będzie miał prawo odwołać się do KRS, a nie do kolegium sądu odwoławczego, jak to ma miejsce w chwili obecnej. Zmiana ta została wprowadzona w celu dalszego ograniczenia samorządności sędziowskiej oraz umożliwienia wpływania na sędziów przez upolitycznioną KRS.
- XIII.** Jeżeli wobec sędziego, który przeszedł w stan spoczynku, sąd dyscyplinarny orzeknie karę pozbawienia uposażenia spoczynkowego, orzeczenie takie automatycznie skutkować będzie obniżeniem tego uposażenia o 50% do czasu zakończenia postępowania dyscyplinarnego (w przypadku gdyby w ostatecznym orzeczeniu sędzia został uniewinniony lub otrzymał inną karę, otrzyma on zwrot pełnej kwoty potrąconej z jego uposażenia spoczynkowego).
Oznacza to, że sędziego będzie można pozbawić uposażenia spoczynkowego przed wydaniem prawomocnego wyroku skazującego. Jest to szczególnie szokujące, zważywszy na przewlekłość postępowań dyscyplinarnych/karnych.
Zmiany te są niekonstytucyjne, gdyż wprost naruszają art. 42 ust. 3, art. 21 ust. 1, art. 64 ust. 2 i 3, oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji w zw. z art. 2, art. 45 ust. 1 oraz art. 46 Konstytucji.
- XIV.** Jeżeli sąd dyscyplinarny zezwoli na wniesienie przeciwko sędziemu w stanie spoczynku zarzutu karnego dotyczącego popełnienia przestępstwa umyślnego, sąd będzie musiał obniżyć uposażenie spoczynkowe takiego sędziego o 25–50% na czas trwania postępowania dyscyplinarnego (w przypadku gdyby sędzia został uniewinniony lub postępowanie zostało umorzone, sędzia otrzyma zwrot kwoty potrąconej z jego uposażenia spoczynkowego).
Oznacza to, że sędziego będzie można pozbawić uposażenia zanim zostanie on uznany winnym prawomocnym wyrokiem. Jest to szczególnie szokujące, zważywszy na przewlekłość postępowań dyscyplinarnych/karnych.
Zmiany te są niekonstytucyjne, gdyż wprost naruszają art. 42 ust. 3, art. 21 ust. 1, art. 64 ust. 2 i 3, oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji w zw. z art. 2, art. 45 ust. 1 oraz art. 46 Konstytucji.

XV. Nowelizacja pozwoli na dokonanie wymiany sędziów w każdej sprawie przed pierwszą, otwartą rozprawą sądową.

Zmiana ta oznacza, że sędziowie oraz składy orzekające w konkretnych sprawach będą mogły zostać zmienione w sposób dowolny i bez nadzoru sądowego. Zmiana ta całkowicie unieważnia mechanizmy zabezpieczające bezstronny przebieg procesu, w tym system losowego przydziału sędziów do spraw przez system informatyczny.

Nowelizacja została uchwalona przez Sejm 20 lipca 2018 roku. Senat głosował nad Nowelizacją 25 lipca tegoż roku.

Podsumowanie

Wydarzenia, które miały miejsce w Polsce w ostatnich tygodniach są całkowicie sprzeczne z wezwaniami Komisji Europejskiej. Szybkie, niedemokratyczne przyjęcie Nowelizacji wskazuje, iż jest to świadome działanie rządzącej większości mające na celu przejęcie Sądu Najwyższego, zanim Europejski Trybunał Sprawiedliwości będzie miał szansę ocenić zgodność ustawy o Sądzie Najwyższym z zobowiązaniami Polski, wynikającymi z Traktatu o Unii Europejskiej.

Jest niezwykle ważne, aby Komisja Europejska wniosła o uruchomienie środków tymczasowych wstrzymujących, w maksymalnym możliwym zakresie, proces niekonstytucyjnego przejęcia Sądu Najwyższego przez politycznie wybranych sędziów.

26 lipca 2018 roku

Autorzy są członkami inicjatywy #Wolne Sądy, grupy społecznej utworzonej przez prawników działających na rzecz utrzymania niezależności polskiego sądownictwa.

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
fax (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Teksty udostępniane na licencji Creative Commons. Uznanie autorstwa na tych samych warunkach

3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

ISBN 978-83-65882-41-7

Warszawa 2018